

Geboorte Raiffeisen 1818

Friedrich Wilhelm Raiffeisen en de kredietcoöperatie

Friedrich Wilhelm Raiffeisen (1818-1888) is de geschiedenis in gegaan als de geestelijke vader van het landbouwkrediet op coöperatieve grondslag. Zijn idee voor een kredietcoöperatie voor het platteland ligt ten grondslag aan tal van banken in de wereld, waaronder de Rabobank.

Burgemeester in het Westerwald (1845-1865)

Raiffeisen kwam op 30 maart in 1818 ter wereld in de Pruisische stad Hamm. Hij was het zevende kind uit een gezin van negen. Nadat zijn vader om gezondheidsredenen zijn ambt als burgemeester had moeten neerleggen, leefde het grote gezin in armoede. Zo was er geen geld voor onderwijs en opleiding van de kinderen. Op 17-jarige leeftijd ging Raiffeisen in het leger, maar in 1843 maakte een oogaandoening een voortijdig einde aan zijn militaire loopbaan. Hij liet zich omscholen en was daarna enige tijd werkzaam als bestuursambtenaar. Vervolgens was hij van 1845 tot 1865 burgemeester van verschillende plaatsen in het Duitse Westerwald. Begin 1865 ging hij om gezondheidsredenen met vervroegd pensioen. Een jaar later verscheen zijn bekende boek *Die Darlehnskassen-Vereine*.

Burgemeester Weyerbusch 1845

In 1845 was Raiffeisen benoemd tot burgemeester van de gemeente Weyerbusch, gelegen in het Westerwald. Nog in datzelfde jaar liet hij er een school bouwen. Rond het midden van de negentiende eeuw was het Westerwald een van de armste gebieden van Europa. In deze weinig vruchtbare streek konden boeren onder normale omstandigheden al nauwelijks rondkomen, laat staan in de moeilijke jaren 1846 en 1847. Net als in veel andere gebieden in Europa leed de bevolking ook hier onder de gevolgen van de

A handwritten signature in black ink, reading 'Raiffeisen' in a cursive script. The signature is written on a white background.

Weyerbuscher Brodverein 1846/47

Die Darlehnskassen-Vereine 1866

aardappelziekte en twee barre winters. Misoogsten, hongersnoden en bittere armoede waren het gevolg.

Vanuit zijn christelijke levensovertuiging en grote sociale betrokkenheid probeerde Raiffeisen de ergste nood te verlichten. In de winter 1846/1847 richtte hij samen met enkele bemiddelde families de *Weyerbuscher Brodverein* op. Hij kocht een scheepslading graan en liet er een bakkerij bouwen. Door deze aanpak halveerde de prijs van brood. In 1848 werd hij benoemd tot burgemeester Flammersfeld en vier jaar later tot burgemeester van het nabijgelegen Heddesdorf. Hier ontstonden door zijn toedoen onder andere de *Flammersfelder Hilfsverein* en de *Heddesdorfer Wohltätigkeitsverein*. Op grond van zijn ervaringen met de verschillende liefdadigheidsorganisaties meende Raiffeisen, dat voor structurele verbeteringen van de leefomstandigheden van de verarmde inwoners het beginsel van collectieve zelfhulp, zelfredzaamheid en zelfbestuur was te verkiezen boven charitatieve ondersteuning. Dat laatste leidde volgens hem alleen maar tot verdere afhankelijkheid. De liefdadigheidsorganisatie maakte plaats voor de kredietvereniging.

Kredietvereniging als middel

Deze kredietverenigingen in Anhausen (1862) en in Heddesdorf (1864) verschaften uitsluitend leningen aan de leden en weken in doelstelling, juridische structuur en financieringsvorm af van zijn eerdere charitatieve instellingen. Zijn inzichten en ervaringen publiceerde hij in 1866 onder de titel *Die Darlehnskassen-Vereine als Mittel zur Abhilfe der Noth der ländlichen Bevölkerung, sowie auch der städtischen Handwerker und Arbeiter*. Zoals de ondertitel al aangeeft was dit geen theoretisch werk, maar een praktische handleiding: *Praktische Anleitung zur Bildung solcher Vereine, gestützt auf sechs-zehnjährige Erfahrung als Gründer derselben*.

Het werk definieerde de belangrijkste beginselen van een kredietcoöperatie. In grote lijnen zijn die: vrijwillige toetreding, onbeperkte en gelijke aansprakelijkheid van de leden; een democratisch bestuur door de leden, onbezoldigd beheer van de kredietvereniging; reservering van de winst in plaats van uitkering aan de leden en een beperkt, lokaal werkgebied.

Agrarische crisis in Nederland ca. 1880-1900

De basis van deze leenbanken op coöperatieve grondslag was, dat dorpsbewoners met overtollige spaargelden bereid waren deze uit te lenen aan naburige boeren die behoefte hadden aan krediet en in staat waren het geleende geld terug te betalen. Het werkgebied van deze organisaties was niet groter dan een parochie of buurtschap, omdat men elkaar daar al heel lang kende. Alleen leden van de coöperatie kwamen in aanmerking voor een lening. De kredietverlening geschiedde overigens onder borgstelling. Deze borgstelling (door derden) in combinatie met de onbeperkte ledenaansprakelijkheid dempte de bancaire risico's voor alle betrokkenen.

De bestuurs- en beheerbeginselen waren verwoord in de statuten en de huishoudelijke reglementen van de kredietverenigingen. Gezamenlijk waakten de leden via bestuurs- en toezichtfuncties bij de kredietcoöperatie over de terugbetaling van de leningen en voorschotten. Bestuur en beheer gebeurden in principe onbezoldigd. Alleen de kassier kreeg voor zijn boekhoudkundige en administratieve taken een bescheiden vergoeding. De algemene ledenvergadering was het hoogste verenigingsorgaan. De eventuele jaarlijkse winst werd niet aan de leden uitgekeerd, maar grotendeels toegevoegd aan de reserves en daarmee het eigen vermogen van de coöperatie.

Ter ondervanging van de nadelen van de kleinschaligheid van dit type banken voorzag het Raiffeisen-model in een aansluiting bij een coöperatieve centrale organisatie met behoud van lokale zelfstandigheid. Dit geheel van coöperatieve lokale banken en een centrale organisatie wordt ook wel het systeem-Raiffeisen genoemd.

Volgens Raiffeisen was geld alleen niet toereikend om de leefomstandigheden van de plattelandsbevolking te verbeteren. Kennis en scholing van toekomstige generaties vulden daarbij een belangrijke rol. Later legde hij steeds meer de nadruk op de betekenis van de kredietvereniging in samenwerking met verschillende andere agrarische coöperaties voor de verbetering van de leefomstandigheden en welvaart van de plattelandsbevolking.

Raiffeisen en de Rabobank

Net als veel andere landen werd Nederland in de laatste decennia van de negentiende eeuw getroffen door een aanhoudende agrarische crisis als gevolg van de aanvoer van

Growing a better world together 2017

Immaterieel werelderfgoed van de Unesco

Raiffeisen-Jaar 2018

grote hoeveelheden goedkoop graan uit de Verenigde Staten. Veel tijdgenoten meenden dat het ontbreken van een adequate kredietvoorziening de heersende economische en sociale problemen op het platteland verergerden. Een Landbouwcommissie kwam tot dezelfde conclusie. Deze commissie was in 1886 door de regering ingesteld met als tweeledige taak onderzoek te doen naar de oorzaken van de slechte toestand in de landbouw en te komen met voorstellen tot verbetering. In haar eindrapport van 1890 noemde deze commissie het systeem-Raiffeisen een mogelijke oplossing voor de gebrekkige kredietvoorziening op het platteland. De realisatie hiervan liet de regering – in lijn met de zelfhulpbeginselen – in beginsel over aan de belanghebbenden. Niet lang daarna werden in de vier hoofdwindstreken door ondernemende plattelandsbewoners met de oprichting van een coöperatieve bank naar voorbeeld van Raiffeisen, de basis gelegd voor de Rabobank en haar huidige missie: *Growing a better world together*.

Zijn betekenis toen en nu

Het idee van Raiffeisen kreeg al snel brede navolging, zowel in Duitsland als elders in de wereld, waaronder in Nederland. Hieruit zijn tot de dag van vandaag talloze banken en agrarische coöperaties ontstaan. Over de hele wereld zijn miljoenen mensen lid van een of meer coöperaties.

Dit heeft ertoe geleid, dat in 2016 het *Genossenschaftsidee* (vertaald: het coöperatie-idee) op voorstel van Duitsland is toegevoegd aan de lijst van immaterieel werelderfgoed van de [Unesco](https://www.unesco.org/). Daarmee is het tijdloze karakter van de coöperatieve organisatievorm en haar wereldwijde toepasbaarheid opnieuw onderstreept.

In het Raiffeisen-Jaar 2018, is het idee van Raiffeisen wereldwijd nog altijd onlosmakelijk verbonden met de coöperatieve uitgangspunten van zelfhulp, eigen verantwoordelijkheid en zelfbestuur en de mogelijkheden om gezamenlijk te werken aan een beter bestaan voor allen.